

بررسی مصرف‌کنندگان کشوری سالهای ۶۴-۵۲، اطلاعات

(۲)

۴- مصرف‌کنندگان و مصرف‌سرا نه گندم به تفکیک مناطق شهری و روستائی طی دوره مورد بررسی

دستیابی به رقم مصرف‌کنندگان و مصرف‌سرا نه گندم در مناطق شهری و روستائی کشور بعلت عدم وجود منابع دیگر، تنها از طریق نتایج بدست آمده از آمارگیریهای بودجه‌خانواری میسر است. البته با توجه باینکه سازمان غله کشور وظیفه تامین نان شهروندان کشور را برعهده دارد، می‌توان به ارقامی در مورد مصرف‌کنندگان شهری به تقریب نه به تحقیق دست یافت. زیرا اولاً "بخشی از گندم مصرفی مناطق شهری بویژه برای مصارف غیرنان توسط تجار و کارخانه‌های آردسازی مستقیماً از کشاورزان خریداری میشود و مورد مزبور در سالهای اخیر شدت بیشتری نیز یافته است. ثانیاً، بعلت تفاوت موجود در قیمت گندم دولتی با بازار آزاد آن، تقاضا برای بهره‌مندی از آردویا نان ارزان از سوی روستائینان روزافزون است و علیرغم سخت‌گیریها، زیرپوشش قرار گرفتن مناطقی از روستاهای کشور بتدریج گسترش بیشتری می‌یابد. ارقام مندرج در جدول ۳ صحت این مطلب را تا حدود زیادی تأیید میکند.

جدول شماره ۳- مقدار عرضه گندم توسط سازمان غله کشور طی سالهای ۶۴-۱۳۵۲
واحد: هزار تن

سال	واردات گندم	خرید گندم از ادبیر مصرف روستا کبان	موجودی ابتدای دوره	موجودی انتهای دوره	عرضه ناخالص گندم		درصد تغییر نسبت به سال قبل
					مقدار	شاخص	
۱۳۵۲	۷۸۹	۳	۱۴۴	۹۷	۸۳۹	۱۰۰	-
۱۳۵۳	۱۴۳۴	۱۱۶	۹۷	۲۰۹	۱۴۳۸	۱۷۱	۷۱/۴
۱۳۵۴	۱۴۴۰	۴۹۷	۲۰۹	۶۵۵	۱۴۹۱	۱۷۸	۳/۷
۱۳۵۵	۵۳۲	۷۹۵	۶۵۵	۴۷۶	۱۵۰۶	۱۷۹	۱
۱۳۵۶	۱۳۷۰	۹۸۱	۴۷۶	۶۲۵	۲۲۰۲	۲۶۲	۴۶/۲
۱۳۵۷	۱۱۳۹	۷۴۹	۶۲۵	۴۰۳	۲۱۱۰	۲۵۱	-۴/۲
۱۳۵۸	۹۵۸	۸۳۰	۴۰۳	۲۷۰	۱۹۲۱	۲۲۹	-۹
۱۳۵۹	۱۷۴۷	۳۶۸	۲۷۰	۱۶۲	۲۲۲۳	۲۶۵	۱۵/۷
۱۳۶۰	۱۹۴۵	۸۸۹	۱۶۲	۶۳۳	۲۳۶۳	۲۸۲	۶/۳
۱۳۶۱	۱۵۴۹	۱۰۱۰	۶۳۳	۱۹۶	۲۹۹۶	۳۵۷	۲۶/۸
۱۳۶۲	۳۰۳۱	۸۳۲	۱۹۶	۳۶۱	۳۶۹۸	۴۴۱	۲۳/۴
۱۳۶۳	۳۱۶۹	۱۲۵۰	۳۶۱	۱۰۳۲	۳۷۴۸	۴۴۷	۱/۴
۱۳۶۴	۲۱۳۷	۱۸۵۰	۱۰۳۲	۸۷۲	۴۱۴۷	۴۹۴	۱۰/۶

ماخذ: با استفاده از ارقام مندرج در گزارشهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سالهای مختلف.

چنانکه در جدول ۳ ملاحظه میگردد عرضه ناخالص گندم از سوی سازمان غله کشور در طول دوره مورد بررسی گسترش چشمگیری یافته و مقدار آن در سال ۱۳۶۴ به حدود ۵ برابر سال ۱۳۵۲ رسیده است.

بنا بدلائلی که ذکر شد، علیرغم مسائل و مشکلات موجود در آمار گیریهای بودجه خانوار، برای محاسبه مصرف کل و سرانه گندم در مناطق شهری و روستایی کشور ناگزیر با یدبان متکی بود.

مصرف کل گندم در مناطق شهری کشور با استفاده از نتایج آمارگیری بودجه خانوار شهری که توسط مرکز آمار ایران و بانک مرکزی (۱) طی دوره مورد بررسی انجام یافته به شرح ذیل است:

واحد: هزار تن

سال	مصرف کل گندم مناطق شهری (مرکز آمار ایران)	مصرف کل گندم مناطق شهری (بانک مرکزی)
۱۳۵۲	۲۳۱۸	۲۱۳۳
۱۳۵۳	۲۳۰۹	۲۴۰۵
۱۳۵۴	۲۷۸۵	۲۳۰۴
۱۳۵۵	—	۲۵۸۵
۱۳۵۶	۲۱۰۸	۲۲۸۸
۱۳۵۷	—	۲۵۱۲
۱۳۵۸	۲۲۱۸	۲۰۸۸
۱۳۵۹	۲۰۷۱	—
۱۳۶۱	۲۴۶۹	—
۱۳۶۴ (۲)	در دسترس نیست	۳۸۲۳

- (۱): موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، گندم، از سری انتشارات بررسیهای کالای شماره ۱، ضمیمه (۱)، تهران: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، اردیبهشت ۱۳۶۳، ص ۱۶۰.
- (۲): با استفاده از نتایج مقدماتی سرشماری ۱۳۶۵ برآورد گردیده است.

رقم مصرف کل گندم شهری (بانک مرکزی) در سال ۱۳۶۴ نسبت به سالهای قبیل از آن افزایش فوق العاده ای را نشان میدهد. گرچه عرضه گندم دولتی نیز طی دوره مورد بررسی افزایش قابل توجهی یافته و تا حدود نسبتاً "زیادی" ارقام بدست آمده از طریق نتایج آمارگیری بودجه خانوار را تأیید میکند. مضافاً "باینکه مهاجرتهاى از روستا به شهر، جنگ تحمیلی، مهاجرین جنگی، مهاجرین افغانی و معادین عراقی که عمدتاً "در شهرها اسکان داده شده اند، جملگی بر مصرف گندم شهری افزوده اند و همراه با دلایل فوق فشا رتقا ضاروی مصرف نان بیشتر در سالهای اخیر راهما نظور که قبلاً" نیز بدان اشاره گردیدند بایندنا دیده گرفت.

مصرف سرانه گندم در مناطق شهری در مقاطعی از دوره مورد بررسی بدست آمده از نتایج آمارگیری بودجه خانوار به شرح ذیل برآورد گردیده است
واحد: کیلوگرم

سال	مصرف سرانه گندم مناطق شهری (مرکز آمار ایران)	مصرف سرانه گندم مناطق شهری (بانک مرکزی)
۱۳۵۲	۱۶۹	۱۵۵/۵
۱۳۵۶	۱۲۶/۸	۱۳۷/۶
۱۳۵۸	۱۲۱/۴	۱۱۴/۳
۱۳۶۱	۱۱۷/۴	-
۱۳۶۴	در دسترس نیست	۱۴۶/۴

ماخذ: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، گندم، از سبوری
انتشارات بررسیهای کالائی شماره ۱، ضمیمه (۱)، تهران،
موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی، اردیبهشت ماه سال
۱۳۶۳، ص ۱۴۷.

مصرف کل گندم در مناطق روستائی کشور محاسبه شده از طریق نتایج
(۱)
۲ ما رگیری بودجه خانوار طی دوره مورد بررسی به شرح ذیل است .

سال	مصرف خانوار	مصرف بذری	جمع مصرف گندم روستائی بدون احتساب مصارف دام و طیور و ضایعات
۱۳۵۲	۳۴۹۲	۵۶۰	۴۰۵۲
۱۳۵۳	۳۷۸۱	۶۰۸	۴۳۸۹
۱۳۵۴	۴۳۱۴	۶۰۰	۴۹۱۴
۱۳۵۵	۳۶۸۸	۵۸۰	۴۲۶۸
۱۳۵۶	۳۶۲۹	۵۱۱	۴۱۴۰
۱۳۵۷	۳۷۶۹	۴۹۸	۴۲۶۷
۱۳۵۸	۳۶۲۳	۵۶۵	۴۱۸۸
۱۳۶۱	۳۵۸۶	۵۷۵	۴۱۶۱

(۱) : همان ماخذ ص ۱۶۱ .

(۲) : بعلت در دسترس نبودن رقم، سال ۱۳۵۱ در محاسبه منظور شده است.

و مصرف سرانه گندم روستائی در مقاطعی از دوره مورد بررسی به شرح ذیل محاسبه شده است :

سال	مصرف سرانه گندم مناطق روستائی (کیلوگرم)
۱۳۵۲	۲۰۲/۱
۱۳۵۶	۲۰۶/۲
۱۳۵۸	۱۹۷/۱

ماخذ: موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی،
گندم، از سری انتشارات بررسیهای کالائی
شماره ۱، ضمیمه (۱). تهران، اردیبهشت ماه
سال ۱۳۶۳.

مرکز تحقیقات روستائی و اقتصاد کشا ورزی در گزارش اوضاع
اقتصاد کشا ورزی کشور در سال ۱۳۶۴، مصاف شهری و روستائی گندم را طی
سالهای ۶۴-۱۳۶۳ به شرح ذیل برآورد نموده است:

واحد: هزار تن

سال	مصرف شهری	مصرف روستائی		
		خاتوار	بذری	دام و طیور
۱۳۶۲	۲۷۱۴	۳۸۸۰	۸۰۰	۷۵۰
۱۳۶۳	۲۸۱۸	۳۹۶۲	۸۰۰	۸۰۰
۱۳۶۴	۳۰۰۰	۴۰۰۰	۸۰۰	۸۵۰

۵- روند مصرف کالاهای جانشین و مکمل و ارتباط آن با روند مصرف گندم

طی دوره مورد بررسی

کالاهائی چون برنج و سیب زمینی را میتوان عمده ترین کالاهای
جانشین برای گندم به شمار آورد. بررسیهای انجام یافته در مورد سیب
مصرف برنج طی دوره مورد بررسی حکایت از وجود تغییرات شدید در مقدار
مصرف این محصول دارد. مصرف سرانه برنج در مناطق شهری کشور از ۴۰/۸
کیلوگرم در سال ۱۳۵۲ به حدود ۷۲/۳ کیلوگرم در سال ۱۳۵۶ رسید. این رقم

در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی سیی نزولی پیمود و در سالهای
۱۳۶۳ و ۱۳۶۴ به ترتیب به ۴۱/۵ و ۴۲ کیلوگرم تقلیل پیدا نمود. چنانکه
قبلا "ملاحظه گردید، سیر مصرف گندم در نقاط شهری کشور درست برعکس
روند مصرف برنج در طول دوره مورد بررسی بوده است. بدینگونه که بین
سالهای ۱۳۵۶-۱۳۵۲ کاهش و در فاصله سالهای ۶۴-۱۳۵۶ افزایش نشان
میدهد.

عوامل موثر بر تقاضا و مصرف گندم

oo

مصرف گندم بصورت فزاینده‌های گوناگون آن بویژه نسان در
مناطق شهری و روستائی کشورمان جایگاهی ویژه دارد. اگر مصرف سرانه
گندم کشور را با متوسط مصرف سرانه جهانی گندم مقایسه کنیم، بوضوح
به نقش پراهمیت گندم در رژیم غذایی مردم پی خواهیم برد.

برآوردهایی که قبلاً "بدا" آنها اشاره گردید، ارقام مصرف سرانه
گندم کشور را در سال ۱۳۶۴ بصورت متفاوت نشان موده‌اند. براساس برآورد مرکز
تحقیقات روستائی و اقتصاد کشاورزی مصرف سرانه گندم کشور در سال ۱۳۶۴
بالغ بر ۱۹۸ کیلوگرم بوده است. در حالیکه در سال زراعی ۸۵-۱۹۸۴ میلادی،
متوسط مصرف سرانه جهانی گندم برای مصارف انسانی ۶۷/۹ کیلوگرم
و برای کل مصارف ۱۰۲/۶ کیلوگرم برآورد گردیده است.

ملاحظه میگردد که مصرف سرانه گندم در کشورمان تقریباً "۲ برابر
متوسط مصرف سرانه جهانی است و بدین لحاظ از نظر مقدار مصرف گندم
در ردیف کشورهای پرمصرف قرار میگیرد.

---

(۱): بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. ادا راه ما را اقتصاد، نتایج
حاصل از آزماهی بودجه‌خانوایشهری در سالهای مختلف.

اهمیت مصرف‌گندم در کشور بگونه‌ای است که واردات، تا میهن
نان مصرفی در مناطق شهری و بطور کلی تنظیم اموراتصادی و بازرگانی
آن در انحصار ویا کنترل دولت است .

عمده‌ترین عوامل موثر بر تقاضا و مصرف‌گندم عبارتند از، سطح
درآمد، قیمت و میزان عرضه‌کالاها، جای‌نشین‌گندم. از آنجا‌شیکه در طبقه
پستی (۱) " بحساب می‌آید، طبیعی است با افزایش سطح درآمد، افراد
گرایش به سمت کالاهای گران قیمت‌تر پیدا می‌نمایند و در اولین مرحله
بنا بر شرایط و مقتضیات جغرافیایی، اقتصادی و عادات غذایی به مصرف
برنج بیشتر روی می‌آورند. البته این حکم کلی برای تمامی جوامع
نسبت، زیرا، ممکن است اصولاً "برنج در رژیم غذایی افرادی که معایب نقش
چندان‌نی‌نداشته‌باشد. لیکن در کشور ما نخستین با زتاب، افزایش مصرف
برنج است و بطوریکه ملاحظه‌گردید، در مقاطعی از دوره مورد بررسی با
بالارفتن سطح درآمد افراد بویژه در مناطق شهری کشور بر مصرف برنج
افزوده‌گردید و هزینه‌های مختلف برای چنین افزایشی نیز وجود داشت.
بالارفتن قیمت کالاهای جای‌نشین نظیر برنج و سیب‌زمینی موجب افزایش
تقاضا برای مصرف بیشتر گندم میگردد و این پدیده‌ای است که در سالهای
اخیر بنحوی با آن روبرو بوده‌ایم .

۴- پیش‌بینی مصرف‌گندم کشور

.....

پیش‌بینی مصرف‌گندم کشور در وهله اول نیاز به پیش‌فرضهای
مختلف و در مرتبه دوم بستگی به سیاست‌های دولت در آینده ناگزیر از

---

(۱): Inferior goods.

اتخاذ آنها خواهد بود. آنچه که در این رابطه روشن است این است که تولید داخلی گندم در بالاترین حد خود در طول دوره مورد بررسی نتوانسته است بیش از ۷ درصد نیازهای کشور را تامین نماید. در سالهای قبیل از پیروزی انقلاب اسلامی، سیاستهای غلط رژیم گذشته، عدم توازن موجود بین تولید و مصرف کالاهای عمده خوراکی را تشدید نمود که این امر بسمت واردات روزافزون مواد غذایی از خارج کشور منجر شد. در پاره‌ای از سالها در حالیکه گندم ما زاد بر مصرف روستائیان در پاره‌ای از مناطق روستایی کشور روی دستشان مانده بود، رژیم سعی در واردات هر چه بیشتر گندم آنهم به چند برابر قیمت از خارج داشت. گرچه روند مصرف گندم در سالهای مزبور کاهش یافته و مصرف سرانه گندم به تدریج کاهش یافته است، لیکن میزان این کاهش در حدی نبوده که بتواند تقاضای مطرح شده ناشی از افزایش جمعیت را جوا بگویند.

در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسلامی مشکلات دیگری رخ نمود. جنگ تحمیلی و مهاجرت جنگی، ورود جمعیت میلیونی مهاجرین افغانی، محاصره اقتصادی و مشکلات ناشی از آن، نرخ فزاینده تورم قیمتها، محدودتر شدن منابع در کنار رشد سریعتر جمعیت نسبت به سالهای گذشته، درگیری مستمر با مصائب و مشکلات طراحی شده از سوی استکبار جهانی، فقدان برنامه‌ریزیهای لازم برای بخشهای گوناگون اقتصادی و عدم وجود نظام کشت متناسب با شرایط کشور، از جمله مشکلات و موانع عدیده‌ای بود که بر سر راه هر اقدام سازنده‌ای قرار داشته و دارد، لیکن بسودن

---

(۱): وزارت کشاورزی، مرکز تحقیقات روستایی و اقتصاد کشاورزی. گزارش اوضاع اقتصاد کشاورزی در سال ۱۳۶۴، (تهران: وزارت کشاورزی، بهمن ماه ۱۳۶۵)، ص ۱۱۳.

راه دادن کوچکترین بیم وهراسی از آنها تلاشها بطور روزافزون دلگرم کننده تر و هر چه بیشتر از گذشته صورت میگیرد .

در شرایطی که هنوز هم ناگزیر از پرداخت میلیاردها ریال بصورت ارز برای واردات مواد غذایی به کشور هستیم و محدودیتهای گوناگونی که در مقاطع مختلف زمانی در این زمینه ایجاد میشود - با توجه به افزایش جمعیت و مصرف روزافزون مواد غذایی - ضرورت ایجاد میکند که برنامه های اقتصادی ، بویژه در بخش کشاورزی که محور توسعه تلقی گردیده است ، در جهتی تدوین گردد که تولیدات کشاورزی متناسب با نیاز مردم به مواد غذایی شود و نیازی کشور به ورود کالاهای اساسی مرتفع و یا به حداقل ممکن تقلیل یا بد تا زمینه برای عدم وابستگی اقتصادی فراهم گردد .

ساده ترین راه برای پیش بینی مصرف گندم کشور ملحوظ داشتن نرخ رشد جمعیت در برآوردها میباشد . لیکن همانطور که فوقا " اشاره شد ، پیش بینی نزدیک به واقع در زمینه مصرف گندم کشور متاسفانه از سیاستهای خواهد بود که دولت در این رابطه اتخاذ میکند . چنانچه شرایطی که در آن هستیم از لحاظ امکانات درآمدی ، مقدار واردات مواد غذایی از خارج کشور تغییر نکند ، متناسب با نرخ رشد جمعیت کشور برداشته مصرف گندم افزوده خواهد گردید و کمترین سعی در این مورد آن خواهد بود که سطح تولید گندم کشور معادل نرخ رشد جمعیت افزایش یابد . گرچه آمارهای رسمی منتشره در زمینه تولید گندم در آخرین سال مورد بررسی (سال ۱۳۶۴) نسبت به سال قبل از آن چنین نویدی را میدهد ، لیکن از این نکته نیز نباید غافل بود که تقریباً "دوسوم سطح زیرکشت گندم بصورت دیم و در نتیجه تا حدود زیادی بستگی به شرایط آب و هوایی جهت تولید بهتـر محصول دارد . به لحاظ اهمیت این محصول ، ضروری مینماید سیاستهای متناسب و هماهنگی برای توسعه سطح زیرکشت و ازدیاد تولید در واحدها

سطح بموردا چرا گذا رده شود تا کشا ورزگندم کا را ز ثمره فعالیت خود ما یوس نگشته و برای آینده خودا حساس تشویش ونگرانى نکند. بنا بردلایلى که فوقا "بدانها اشاره گردیدا راه رقمى در مورد پیش بینى مصرف آتسى گندم تا حدودى دشوار بنظر میرسد. معهذا بابرآورد هائى که از مصرف کسل گندم ک شور در این مقاله راه گردید میتوان با انتخاب پیش فرضهاى چگونگى وضع مصرف گندم را برای سالهاى آینده پیش بینى نمود.

۱- الگوی مصرف فعلی گندم

oooooooooooooooooooooooooooo

هما نظور که قبلا "اشاره گردید، بخش بسیار عمده ای از گندم مصرفی کشور بصورت نان بمصرف میرسد. الگوی مصرف گندم و فرآورده های حاصل از آن در نقاط شهری و روستائی کشور متفاوت است. در مناطق شهری کشور طی دوره مورد بررسی الگوی مصرفی شهروندان در مورد مصرف گندم تغییر نموده است. با وجودیکه بخش اعظم گندم مصرفی بصورت نان بمصرف میرسد، لیکن تغییرات نسبتا "چشمگیری در ترکیب نان مصرفی خانوار - های شهری ایجا دگر دیده است. بر اساس نتایج بدست آمده از آمارگیری - های بودجه خانوار شهری طی دوره مورد بررسی، از مصرف نان سنگک - میزان قابل توجهی کاسته شده است و رقم نان سنگک مصرفی خانوارهای شهری از ۱۶۰/۶ کیلوگرم در سال ۱۳۵۲ به ۶۶/۹ کیلوگرم در سال ۱۳۶۴ تقلیل پیدا نموده است. تغییر عمده ای در مصرف نان تا فتون ایجا دنگردیده و مقدار مصرف نان بربری افزایش محسوسی یافته است. در آخرین سهال مورد بررسی، مصرف نان لواش افزایش چشمگیری یافته و از رقم حدود ۱۶۳ کیلوگرم در سال ۱۳۵۶ به حدود ۲۵۰ کیلوگرم در سال ۱۳۶۴ رسیده است.

(۱)

(۱): بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارها و آمار اقتصادی، نتایج بدست آمده از آمارگیریهای بودجه خانوار شهری در سالهای مختلف.

مصرف گندم (فقط برای خوراک خانوار) از بیش از ۴۸ کیلوگرم در سال ۱۳۵۲ به ۶ کیلوگرم در سال ۱۳۶۴ تقلیل پیدا نموده است و در مقابل، به مصارف انواع نان ماشینی، شیرینی و بیسکویت و همچنین انواع رشته و ماکارونی میزان چشمگیری افزوده شده است. (۱)

در مناطق روستایی کشور، غیر از نان سایر فرآورده های حاصله از گندم نقش چندانی در رژیم غذایی خانوار برعهده ندارند. زیرا تقریباً "مصارف انسانی گندم صرف پخت نان میگردد. مصارف بذری گندم نیز با سطح زیرکشت و توسعه اراضی آبی یادیم در ارتباط است و تقریباً نسبت ثابتی از تولید را که بین ۸ تا ۹ درصد است، شامل میگردد. آمار دقیق و قابل از مقدار مصارف دام و طیور گندم در دسترس نیست و آنچه که وجود دارد تخمین و برآورد است. بنظر میرسد طی سالهای اخیر بنا بر محدودیتهایی که برای توزیع برخی از اقلام خوراک دام و طیور پدید آمده است بر مصارف دام و طیور گندم تاثیر گذارده باشد.

۹- ارائه پیشنهادها در راه حل در جهت بهبود الگوی فعلی مصرف گندم

.....

قبل از هر چیز بهتر است نظری به ارقام ذیل بیفکنیم:

اهمیت نسبی هزینه نان در کل هزینه مواد خوراکی بر حسب گروه های

درآمدی در مقاطعی از دوره مورد بررسی

سال	نوع درآمد	خانوار شهری	خانوار روستایی
	کم درآمد	۲۶/۴	۳۴/۶
۱۳۵۱	متوسط درآمد	۱۷/۴	۲۳/۰
	پر درآمد	۹/۴	۱۴/۰

(۱): همان ماخذ قبلی.

۲۷/۹	۱۹/۰	کم درآمد	
۱۷/۴	۱۰/۸	متوسط درآمد	۱۳۵۶
۱۰/۸	۵/۰	پر درآمد	
۲۲/۴	۱۹/۲	کم درآمسد	
۲۵/۸	۱۰/۲	متوسط درآمد	۱۳۶۱
۱۶/۷	۵/۲	پر درآمسد	
۵۰/۹	۲۹/۰	کم درآمد	
۲۹/۴	۱۳/۶	متوسط درآمد	۱۳۶۴
۱۶/۴	۵/۹	پر درآمسد	

ماخذ: با استفاده از نتایج حاصل از آمار رگرسیهای بودجه خانوار در مناطق شهری و روستایی کشور در سالهای مختلف، مرکز آمار ایران.

ارقام فوق نشان میدهد اهمیت نسبی هزینه‌های خانوار در کل هزینه مواد غذایی خانوار در مناطق شهری کشور برای خانوارهای کم درآمد بسیار بالاتر از خانوارهای پردرآمد قرار دارد. در آخرین سال یعنی سال ۱۳۶۴ این تفاوت حدود ۵۵ درصد در حالیکه در اولین سال کمتر از ۳۰ درصد بود. بین خانوارهای با درآمد متفاوت در مناطق روستایی این تفاوت به شدت خانوارهای شهری نیست. زیرا بطور معمول سطح درآمد بسیار پایین تر از نقاط شهری بوده و فاصله بین آنها نیز در خانوارهای شهری نیست. در آخرین سال مورد بررسی (سال ۱۳۶۴) خانوار کم درآمد روستایی حدود ۵۱ درصد هزینه مواد غذایی را هزینه‌های تشکیل می‌دهد، در حالیکه برای خانوار پردرآمد شهری این نسبت ۵/۹ درصد است.

نتیجه آنکه روستایی درجا نیکه خود تولیدکننده گندم است، در رابطه با هزینه‌های مصرفی باید با رسیدن به برداشت، در صورتی که خانوار پردرآمد شهری بواسطه بهره‌مندی از سوبسید دولتی روی نان رزان

شهری باید سهم ناچیزی از درآمد خود را برای تأمین نان مصرفی خود پرداخت کند. مسئله بسیا حساس و قابل تعمق است. زیرا در مناطقی شهری کشور نیز طبقات کم درآمد مستضعف کم نیستند. جهت توزیع هر چه بهتر درآمد و تحقق عدالت اجتماعی در جامعه ایجاب مینماید توسط اشخاص بصیر و متعهد و دلسوز در جهت رفع این تبعیض و بیعدالتی و نیز مشکلات و عدم هماهنگیهای موجود در تولید و مصرف گندم کشور چاره‌ای درخور اندیشیده شود تا بتبع آن زمینه برای رشد تولید محصول مهمی چون گندم تا قطع ریشه وابستگی اقتصادی در این زمینه فراهم آید.

واقعیت امر این است که امکانات و استعداد بالقوه موجود در بخش کشاورزی کشور مانع ما را از تحقق بیشتر از کشورهای چینی و عربستان است که امروزه شاهد صادرات گندم آن به کشورهای نظیر چین و اتحاد شوروی هستیم. در کنار پذیرش این واقعیت که دو سوم را ضریب کشت گندم کشور مانع ما از تولید گندم روی این زمینها بستگی بسیار زیادی به شرایط آب و هوایی پیدا میکند، این مطلب را نیز باید خاطر نشان کنیم که از لحاظ سرمایه‌گذاریهایی زیربنایی در بخش کشاورزی کشور چندگانه‌تر از آنست که ما را در این زمینه رسمی حکایت آن دارند که بخش اعظم آن موجود در بخش کشاورزی بعلة فقدان سیستم آبیاری صحیح و عدم وجود کانالهای انتقال به هرز میروند. در شرایطی که با وجود محدودیتهای ارزی همه ساله میلیونها دلار صرف واردات کود و سموم میگردد لیکن این نهادها کمتر برای تولید محصولات اساسی چون گندم در دسترس قرار نمیگیرند. شاید این ادعا زیاد هم دور از واقع نباشد چنانچه مسئله قداست کشت گندم، اهمیت خودکفایی در تأمین غذا و محدودیتهایی که از لحاظ وجود شرایط لازم کشت برای اکثر زمینهای زراعی در بیابان روستایان کشور نبود، روستایان با توجه به عدم صرفه آن کمتر راغب

به کشت گندم میگردیدند. زیرا در مقایسه با سایر محصولات زراعی، کشت گندم بویژه بصورت سنتی آن برای آنها صرفه اقتصادی ندارد. در صفحات قبیل به شاخص نسبی بهای عمده فروشی گندم در مقایسه با محصولات چون برنج، گوشت و سیب زمینی اشاره و ملاحظه گردید که قیمت نسبی گندم با سایر محصولات کشتا و رزی تا چه حد بضرر گندم تغییر پیدا نموده است. شاخص نسبی بهای خرده فروشی با توجه به اینکه بخش اعظم گندم بصورت نان بمصرف میرسد و به لحاظ تثبیت قیمت نان در مناطق شهری رابطه مبادله را به ضرر گندم شدیدتر نشان میدهد. زیرا بخش مهمی از گندم مصرفی برای نان شهری وارداتی بوده، و آرد به قیمتی نازل در اختیار ناویان قرار داده میشود. رقم شاخص نسبی انواع نان در مناطق شهری ۶۵/۴ درصد شاخص کل و برای سیب زمینی، برنج و گوشت به ترتیب ۲۲۱/۸، ۱۳۰ و ۲۱/۷ درصد در سال ۱۳۶۴ بوده است. (۱)

ارقام منتشره در مورد سوبسید حکایت از آن دارند که بخش اعظم سوبسید دولتی صرف تا مین هزینه نان مصرفی نقاط تحت پوشش (بمدتاً "مناطق شهری) میگردد. بدون شک هماهنگ کردن قیمت گندم با سایر محصولات کشاورزی با رمالی دولت را در این زمینه بمراتب سنگین تر میکند و این امر همواره از عوامل مهم زدا رنده در این زمینه بوده است. در این رهگذر بدین نکته نیز باید اشاره نمود که ضایعات نان مصرفی در مناطق شهری بواسطه کمتر بودن نسبی قیمت آن بیشتر و احتمال سوء استفاده از آرد دولتی بعلاوت وجود تفاوت قیمت امری دور از ذهن نیست. مسائل متعدد و پیچیده ای در این رابطه مطرح هستند، گاهش تدریجی وابستگی اقتصادی به بیگانگان بویژه در مورد محصولات اساسی و استراتژیک نظیر گندم از برنامه های جمهوری اسلامی است. رفع هرگونه تبعیض و بیعدالتی نیستی در همین راستا قرار دارد. سالانه میلیاردها ریال

(۱): با استفاده از ارقام شاخص بهای خرده فروشی کالاها و خدمات مصرفی، اداره آمار اقتصادی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

بصورت ارز برای واردات گندم به کشورهای بیگانه پرداخت میشود که تخصیص سالانه بخش ناچیزی از آن برای سرمایه‌گذاران ریهای زیربنایی در بخش کشاورزی کشور نمیتواند نیل بخودکفایی را در این زمینه تسریع و تمهیل کند. امکانات بالقوه موجود در کشور نیز تحقق چنین هدفها را در صورت وجود یک برنامه ریزی صحیح و هماهنگ در آینده‌ای نه چندان دور نمیتواند نوید دهد.

در بعد دیگر مسئله تثبیت قیمت نان به لحاظ آنکه قوت اصلی طبقات مستضعف بحساب می‌آید، با نبودن قیمت‌کاهای جانشین، اولویت جنگ و در نتیجه تحت‌الشعاع قرار گرفتن هرگونه برنامه ریزی زیربنایی و اساسی در بخشهای اقتصادی کشور از جمله بخش کشاورزی قرار دارد. برآستی نمیتوان حذف تدریجی سوبسید روی نان را مطرح نمود و نیز بسادگی از کنار آن نمیتوان گذشت. تحت چنین شرایطی است که ایجاب مینماید مشکل ازسوی افراد بصیر و کاروان جدی ترمودربررسی قرار گیرد. زیرا در غیر این صورت ناگزیر از آن خواهیم بود به واردات گندم از خارج کشور ادامه داده و برای تثبیت قیمت نان شاهد سنگین تر شدن روز افزون بار مالی دولت در این زمینه باشیم.

منابع و مأخذ:
○○○○○○○○○○○○○○○○○○

- ۱- وزارت کشاورزی، مرکز تحقیقات روستایی و اقتصادی کشاورزی، گزارش اقتصادی کشاورزی در حال ۱۳۶۴. تهران، بهمن ماه سال ۱۳۶۵.
- ۲- گمرک ایران، نشریات آمار بازرگانی خارجی کشور، سالهای مختلف.
- ۳- وزارت کشاورزی، اداره کل آمار و اطلاعات کشاورزی، نتایج آمارگیری کشاورزی، سالهای مختلف.
- ۴- موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی. برآورد جمعیت و خانوارهای

- شهری و روستائی استانهای کشور از سال ۱۳۵۰ تا پایان سال ۱۳۶۲. اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۲.
- ۵- _____ . گندم از سری انتشارات بررسیهای کالائی شماره ۱، ضمیمه (۱). تهران: اردیبهشت ماه سال ۱۳۶۳.
- ۶- _____ . گندم، مجموعه اطلاعات و ارقام گردآوری شده از مرحله تولید تا مصرف گندم در دهه ۱۳۵۰. تهران: بهمن ماه سال ۱۳۶۰.
- ۷- مرکز آمار ایران. نتایج آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای شهری و روستائی، سالهای مختلف.
- ۸- بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره آمار اقتصادی. نتایج آمارگیری از بودجه خانوار شهری، سالهای مختلف.
- ۹- _____ . شاخص بهای عمده فروشی کالا، سالهای مختلف.
- ۱۰- _____ . گزارش اقتصادی، سالهای مختلف.
- 1- International Wheat Council , World Wheat Statistics , 1986.
- 2- F.A.O. Production Yearbook , 1985, Vol.39.
- 3- F.A.O. Trade Yearbook , 1985, Vol.39.